

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

strategies in second language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 340 p.

23. Oxford R. *Language learning strategies in a nutshell: Update and ESL suggestions/ R. Oxford // TESOL Journal. – 2 (2). – 1992 – 93. – P. 18 – 22.*

24. Oxford R. *Language learning strategies: What every teacher should know. [Електронний ресурс] /*

R. Oxford // – Boston: Heinle & Heinle, 1990. – 342p. Режим доступу: http://jonstansell.com/oxford_strategies.htm

25. Prucha J. *Pedagogické slovník / J. Prucha, E. Walterovb, J. Mareš. – Praha, 2001.*

26. Rubin J. *What the “Good Language Learner” Can Teach Us / Joan Rubin // TESOL Quarterly. – 1975. – Vol. 9, No. 1. – P. 41 – 51.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.2016

УДК 371.124

Любов Філіппова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Національного університету державної податкової служби України, м. Ірпінь

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

Розглядаються різні підходи дослідників до визначення поняття “професійна мобільність”. Виявлено основні складові професійної мобільності викладача.

Ключові слова: види мобільності, мобільність, мобільність викладача, професійна мобільність викладача, складові професійної мобільності.

Лит. 8.

Любовь Филиппова, кандидат педагогических наук, доцент кафедры экономической кибернетики Национального университета государственной налоговой службы Украины, г. Ирпень

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ МОБІЛЬНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ КАК ФАКТОР ПРОФЕСИОНАЛЬНОЙ УСПЕШНОСТИ

Рассматриваются различные подходы исследователей к определению понятия “профессиональная мобильность”. Выведены основные составляющие профессиональной мобильности преподавателя.

Ключевые слова: виды мобильности, мобильность, мобильность преподавателя, профессиональная мобильность преподавателя, составляющие профессиональной мобильности.

Lubov Fylypova, Ph.D., (Pedagogy), Associate Professor of the Economic Cybernetics Department National University of State Tax Service of Ukraine, Irpyn

THE PROFESSIONAL TEACHER'S MOBILITY AS A FACTOR OF PROFESSIONAL SUCCESS

The article reviews the different approaches of researchers to the definition of “professional mobility” and reveals the basic components of teacher professional mobility.

Keywords: types of mobility, the mobility, the mobility of teachers, teacher's professional mobility, the components of professional mobility.

Постановка проблеми. Зміни педагогічного процесу, що відбуваються в нашому суспільстві, повинні задовольняти принципу інноваційності, який забезпечує високий рівень підготовки кадрів, стимулює впровадження нових педагогічних методів і технологій в навчальний процес і якісно змінює ставлення викладача до процесу навчання і виховання. Успішність інноваційного розвитку ВНЗ визначається готовністю педагогічних працівників до реагування на безперервні зміни потреб суспільства, ринку праці, до оперативного сприйняття і освоєння соціально-професійних технологій які стрімко розвиваються. Тому професійна мобільність викладачів стає найважливішою умовою інноваційного розвитку всіх сфер життєдіяльності людини.

Системне вивчення проблем професійної мобільності викладачів сьогодні є об'єктивною необхідністю, що підсилює ефект результату модернізації освіти. Слід підкреслити специфіку педагогічного аспекту проблеми, суть якого полягає у формуванні професійної мобільності викладача як фактора професійної успішності.

Все це обумовлює актуальність проблеми професійної мобільності педагогів в умовах інноваційного розвитку ВНЗ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз публікацій свідчить про розвиток педагогічної думки щодо професійної мобільності викладача.

Окремі питання формування соціально-професійної мобільності розглядалися в науковій

літературі А. Архангельського, С. Батишева, Т. Гордєєвої, Л. Горюнової, Д. Гласса, Т. Заславської, Ю. Калиновського, Н. Латуш, А. Макарені, С. Маралової, М. Рудкевича, П. Сорокіна, І. Степанової, Е. Ткаченка, Д. Фетермана, В. Шапкіна, В. Шубіної. Однак, вивчення проблеми формування професійної мобільності викладача залишається недостатньо розробленою в даний час.

У сучасних педагогічних дослідженнях вивчаються питання формування і розвитку соціально-професійної мобільності майбутніх фахівців у процесі навчання у ВНЗ (Л. Горюнова, Ю. Калиновський, Л. Мітіна, Е. Неділько та ін.), вивчаються проблеми підготовки професійно мобільних фахівців в системі вищої освіти (А. Архангельський, Б. Ігошев, Е. Неділько та ін.), розкриваються шляхи і засоби формування соціально-професійної мобільності та соціальної захищеності (Г. Мухаметзянова, Г. Минкіна, Н. Пугачова та ін.), визначається роль інноваційної освіти у вирішенні проблем професійної мобільності (Б. Ігошев, Н. Сидорова, Е. Шарова та ін.), вивчаються деякі аспекти мобільності, які притаманні педагогічним дослідженням з проблем формування компетентності фахівців різного профілю (І. Бичева, І. Гришина, А. Майерта ін.), в якості основного компонента професійної мобільності називають теоретичне мислення з “системним типом орієнтування в речах” (В. Журавський, І. Зязюн, З. Решетова та ін.).

Зацікавленість вчених до даної проблематики почалася лише в 1960-і роки і тільки в останні роки професійна мобільність викладача стала предметом самостійного дослідження в роботах Ю. Калиновського, С. Макєєва, П. Сорокіна, І. Степанової, де були зроблені спроби концептуалізувати поняття “соціально-професійна діяльність”, “професійна мобільність”, які для нас послужили відправною точкою дослідження. І, незважаючи на дослідження цих та багатьох інших вчених, проблема лишається актуальною. В її структурі існує таке не досить вивчене питання, як розгляд професійної мобільності викладача як чинника професійної успішності.

Формування цілей статті. Метою дослідження є з’ясування суті поняття “професійної мобільності викладача” та визначення її основних складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під мобільністю (фр. Mobile, лат. Mobilis – рухливий, здатний до швидкого пересування, дії) розуміється здатність людини адаптуватися до нового професійного середовища; здатність і можливість змінювати місце роботи або сферу

діяльності, тобто проблема мобільності зводиться не тільки до питання підвищення рівня кваліфікації (вертикальна мобільність), а й до необхідності переходу до нового або зміненого роду діяльності (горизонтальна мобільність).

В результаті проведених досліджень вченими було виділено кілька видів мобільності: соціальна і професійна мобільність, кваліфікаційна мобільність, культурна мобільність, освітня мобільність, академічна мобільність, конструкторська мобільність, кар’єрна мобільність, трудова мобільність тощо.

Цікавий підхід до виділення видів мобільності у Ю. Калиновського, який розглядає їх з двох сторін. Так учений виділяє соціальну, професійну, культурну, педагогічну, професійно-педагогічну, соціально-професійну. Він бачить прямий зв’язок між освітою і мобільністю: чим освіченіша людина, тим вона мобільніша і одним з важливих властивостей особистості в розширенні життєвих шансів є мобільність, на формування якої можна впливати. Професійна педагогічна мобільність, як стверджує автор – основа для розвитку інших видів професійної мобільності.

Ю. Калиновський вносить дещо інший відтінок в розкриття змісту мобільності і її видів. Він зазначає, що із найбільш значущих видів мобільності є професійна мобільність, яка найчастіше розглядається, як здатність працівника змінювати свою професійну діяльність всередині підприємств, розвивати навички набуття досвіду роботи, кар’єрного зростання та підготовки і перепідготовки персоналу.

Ю. Калиновський стверджує, що будь-яка професійна мобільність є з одного боку, соціальною, а з іншого – складовою її частиною. Професійна мобільність нерозривно пов’язана з соціумом, сферами підготовки та сферами освіти. Вчений розглядає професійну мобільність як здатність особистості реалізувати свою потребу в певному виді діяльності, що відповідає схильностям і можливостям особистості з користю для суспільства, вміло переходити від одного рівня професійної діяльності до іншого, тобто розширюючи або поглиблюючи її характер або рівень, проявляти свою професійну компетентність [6, 26].

М. Дьяченко та Л. Кандибович слушно зауважують, що основою професійної мобільності, насамперед, є високий рівень узагальнених професійних знань, володіння системою узагальнених професійних способів і умінь ефективно їх застосовувати для виконання завдань в галузі своєї професії [3].

Професійна мобільність особистості, на думку О. Ареф’єва, – це ще і симптом її внутрішньої

волі, уміння відкинути сформовані стереотипи і поглянути на життєву і професійну ситуацію по-новому, нестандартно, іноді виходячи за межі буденного. Це під силу творчій особистості, яка володіє дивергентним мисленням та креативними здібностями [1, 15].

Заслуговує на увагу дослідження А. Нагорняк, яка розглядає систему розвитку готовності до професійної мобільності в умовах ВНЗ. Вона виділила такі її властивості, як відкритість, нестійкість, динамічна ієрархічність, а також принципи цілеспрямованості, наступності, обліку потенційних можливостей системи, взаємної адаптації [4, 293].

За визначенням А. Ковальова професійна мобільність – переміщення індивіда чи професійної групи в соціально-професійній структурі суспільства зі зміною або без зміни соціального статусу. Вона підкреслила, що професійна мобільність є різновидом соціальної мобільності [7, 298].

С. Попова і Л. Бажутова розуміють під професійною мобільністю фахівця його здатність і готовність до змін, швидко, успішно і найбільш ефективно адаптуватися до нових технологічних умов праці шляхом оволодіння новими технічними засобами і новітніми технологічними процесами, найбільш швидко і ефективно перебудовувати професійний зміст своєї діяльності в зв'язку зі зміною вимог ринку праці; бути готовим до зміни професії; мати бажання постійно підвищувати свою професійну компетентність, набуваючи самостійно відсутні знання і вміння [8, 100].

Узагальнення різних підходів до визначення поняття слугувало нам підставою для розуміння професійної мобільності викладача як комплексної характеристики фахівця, що:

- виступає рушійною силою його активності як суб'єкта професійної діяльності;
- розглядається з позицій особистісних характеристик;
- тісно пов'язана з процесами професійної адаптації;
- спрямована на реалізацію професійної підготовленості для існування в динамічному середовищі.

Н. Латуша проаналізувавши структуру професійної мобільності виділила такі основні складові:

- активність – готовність до діяльності, освоєння нових форм і видів діяльності, як основа професійно-педагогічної діяльності;
- адаптивність – здатність пристосовуватися до мінливих умов діяльності, готовність змінити своє життя і діяльність, основа професійно-педагогічної гнучкості;

- відкритість – схильність до нового, невідомого, відмова від стереотипів;

- комунікативність – здатність і готовність встановлювати нові зв'язки та контакти з суб'єктами освітньої діяльності;

- креативність – творче ставлення до середовища і власної діяльності, готовність до їх перетворення, фундамент професійно-педагогічного новаторства;

- компетентність – здатність гнучко орієнтуватися в професії, готовність до продовження навчання, самонавчання, саморозвитку, самоосвіти [5].

Ми поділяємо думку Л. Горюнової, де професійну мобільність вона визначає на таких рівнях, як: особистісні якості (адаптивність, комунікативність, самостійність, пристосовність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації й установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна рухливість); характеристика діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість, пластичність); процеси перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища [2, 21].

За результатами її досліджень – професійна мобільність включає: якість особистості (забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових та загально професійних компетентностей); діяльність людини (детермінована подіями, що змінюють середовище і результатом якої виступає самореалізація людини в житті та професії); процес перетворення людиною самої себе, а також навколишнього професійного та життєвого середовища [2, 186].

Проаналізувавши соціально-економічні та соціально-культурні чинники професійної мобільності С. Попова і Л. Бажутова виділили їх загальні фактори: швидка зміна соціально-культурної та соціально-економічної ситуації, інноваційність всіх сфер життєдіяльності людей, глобалізація основних сфер виробництва, посилення залежності професійної кар'єри від освіти, посилення швидкості старіння знань, поява нових інформаційних потоків, зростання залежності особистого успіху в житті від освіти і професії; нестабільність на ринку праці; динамічний розвиток ринку професій; постійні трансформування статусу багатьох професій та ін.

Слід зазначити, що поняття професійної мобільності багатогранне і професійна мобільність розглядається як якість особистості і як процес, тобто має двосторонній характер. Її основою є високий рівень узагальнених професійних знань,

володіння системою узагальнених професійних прийомів і вміння ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань.

У багатьох ВНЗ накопичено багатий досвід щодо формування професійної мобільності викладачів. В даний час людина змушена постійно перебувати в стані пошуку, необхідності систематичної самоосвіти, самовдосконалення. Люди, які “не встигли перебудуватися”, як правило, виявляються на узбіччі життя, і держава не в змозі їм допомогти. Забезпечення стійкості і професійної мобільності людини в сучасній обстановці можливе лише при формуванні у неї такої картини світу, в якій потрапляння людини в ситуацію невизначеності та відсутності відповідей на багато питань – норма, а не аномалія соціального життя. Саме таке сприйняття життя допоможе їй в епоху кризи і соціального перелому зберегти себе як особистість, відшукати в собі резерви самоконтролю і саморегуляції, бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Розглянуте вище приводить до висновку, що при формуванні професійної мобільності на перше місце виходить не тільки знанневий і діяльнісний її компоненти, а й готовність стати суб'єктом професійної діяльності, здатність до усвідомленої саморегуляції цієї діяльності.

Нові вимоги сьогодення декларують, що на ринку праці сьогодні потрібен фахівець професійно компетентний, мобільний, конкурентоспроможний, відповідальний, готовий до активних дій з придбання, вивчення, аналізу і передачі професійно значимої інформації, здатний до прийняття рішення і оцінки його ефективності, вміє чітко проєктувати свою діяльність, прагнути до саморозвитку і здійснювати подальшу самоосвіту.

Професійна мобільність буде ефективною, якщо вона розгортається в спеціально організованому освітньому середовищі і вирішує два завдання: формування готовності викладача до змін; навчання вмінню здійснювати діяльність в постійно мінливих умовах. Підготовку викладача, здатного до професійної мобільності, можливо здійснювати в освітньому середовищі, що володіє характеристиками подієвості і варіативності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Розглядаючи поняття “професійна мобільність викладача” з різних точок зору можна з упевненістю говорити про його неоднозначність та складність. Мобільність розглядається вченими

дуже широко. Одні дослідники розуміють її як процес, інші – як якість особистості, треті – як інтегративну властивість, що забезпечує формування необхідних компетенцій фахівця. У переважній більшості сучасних концепцій і програм розвитку професійної освіти спостерігається переосмислення поняття мобільності в контексті застосування до педагогічного об'єкту як надскладної великої системи.

Перспективними напрямками подальшої дослідницької роботи може стати подальше вивчення проблеми професійної мобільності яке повинно бути пов'язано із з'єднанням елементів кількісного і якісного аналізу, розкриття поведінкового і мотиваційного аспектів професійної мобільності.

1. *Арефьев О.Н. Самоорганизация образовательной системы, направленной на формирование социально-профессиональной мобильности человека в XXI веке [Текст] / О.Н. Арефьев // Социально-профессиональная мобильность в XXI веке: сб. материалов и докладов Междунар. конф. – 2014. – 29 – 30 мая. – С. 15 – 20.*

2. *Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования в России: дис. докт. пед. наук: 13.00.08 / Горюнова Лилия Васильевна. – Ростов-на-Дону, 2006. – 337 с.*

3. *Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Издание: Харвест, 2006. – 416 с.*

4. *Нагорняк А.А. Развитие профессиональной мобильности [Текст] / А.А. Нагорняк // Социально-профессиональная мобильность в XXI веке: сб. материалов и докладов Междунар. конф. – 2014. – 29 – 30 мая. – С. 291 – 295.*

5. *Латуша Н.В. Професійна мобільність як чинник професійної успішності молодого фахівця [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://int-konf.org/konf022015/1010-latusha-n-v-profesyina-moblntst-yak-chinnik-profesyynoyi-uspshnost-molodogo-fahvcya.html>.*

6. *Калиновский Ю.И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: дис. докт. пед. наук: 13.00.01 / Калиновский Юрий Исаакович. – Омск, 2001. – 470 с.*

7. *Ковалева А.И. Профессиональная мобильность – Знание. Понимание. Умение. – № 1. – 2012. – С. 298 – 300.*

8. *Попова С.В., Бажутова Л.Н. Основные аспекты формирования профессиональной мобильности. – Инновации в науке / Сб. ст. по материалам XLIV междунар. науч.-практ. конф. №4 (41). Новосибирск: Изд. “СибАК”, 2015. – С. 100 – 104.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.2016